Lakivaliokunnalle

Lisälausunto

Asia: HE 64/2024 vp.; Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n ja henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Esitän kunnioittavasti lisälausuntonani seuraavan.

Valiokuntakuulemisessa nousi esille tarve säätää uuden järjestelmän täytäntöönpanemiseksi Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta luovuttaa tiettyjä tietoja tuomioistuimelle, koska ne ovat tarpeen vangitsemisen ja pidättämisen edellytyksiä harkittaessa. Kyse on teknisluonteisesta sääntelystä, joka on tarpeen antaa. En näe tässä ongelmia.

**

Elinkautisen vankeuden yleisestä sääntelystä Euroopassa en ole löytänyt kovin tuoretta vertailua. Todennäköisesti HE 175/2018 vp;ssä esitetyt tiedot pitävät edelleen varsin hyvin paikkansa. Suhteellisen yleinen malli on se, että 2/3 määräosan suorittaminen on pääsääntö, mutta myös vapautuminen jo ½ määräosan jälkeen on mahdollista (Saksa, Sveitsi, Norja, Itävalta, Tanska). Kotimainen sääntely erottuu korkeintaan siinä, että ensikertaisia varten on annettu niin selvä ½ -sääntö. On kuitenkin huomattava, että ehdonalaiseen vapauteen laskemista voidaan meillä myös erityisistä syistä viivästyttää.

Islannissa on pääsääntönä 1/3 sääntö, kuten myös Belgiassa, ja sitä täydentää 2/3 sääntö. Yksityiskohdista ks. kyseistä HE:ä.

Euroopan neuvostolla on suositus, jossa kannustetaan mahdollisimman aikaiseen ehdonalaiseen vapautumiseen vankeuden haittojen vähentämiseksi: COUNCIL OF EUROPE. COMMITTEE OF MINISTERS, Recommendation Rec(2003)22, of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole);

https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282003%29+22+on+conditional+release.pdf/f8708832-8086-4374-8537-63034a45cb67

**

Täydentävästi vielä rikosten uusimista koskevasta kotimaisesta tutkimustiedosta. Pätevänä yhteenvetona voi pitää Sasu Tynin vertaisarvioitua artikkelia Oikeus-lehdessä (2020:1, s. 47-73): ”Vankien uusintarikollisuus vuosina 2000-2012 ja vankeuslain kokonaisuudistuksen

uusintarikollisuusvaikutukset." S. 43: "Vangin nuori ikä lisää uusimisriskin todennäköisyyttä. Esimerkiksi kaikista 15–26-vuotiaana vapautuneista vangeista peräti 86 prosenttia sai uuden tuomion, kun taas yli 42-vuotiaana vapautuneiden vankien ikäkvartiilissa uusimisosuus oli 64 prosenttia. Tutkimustulokset tukevat sitä havaintoa, että uusimisriskin todennäköisyys on huomattavasti pienempi vanhemmissa ikäryhmissä kuin muissa ikäkvartiileissa."

s. 71: "Tutkimusten perusteella vankien uusimisosuudet ovat korkeita. Myönteinen seikka on kuitenkin se, että ensi kertaa vapautuvien vankien vankilaurautuminen on melko pientä: Kasautumisefektin takia suurin osa vankilasta vuosittain vapautuneista on useampikertaisia vankeja, jotka nostavat keskimääräistä uusimisosuutta. Ehdotonta vankeutta on käytetty maltillisesti, eikä käytön vähentäminen ole johtanut uusintarikollisuuden lisääntymiseen."

Matti Marttusen väitöstutkimuksessa v. 2008 (Nuorisorikosoikeus: Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta) tiivistetään asiasta nuorten osalta seuraavasti:

https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/227fd18c-95f4-4305-a4f1-181e6d606cc9/content

esim s. 104-105:

"Vankilaympäristö on nuorille erityisen haitallinen, koska vankeudessa nuoren normaalilta kehitysprosessilta viedään mahdollisuudet. Vankeuden välttämisen politiikalle voidaan esittää pitkä lista perusteluja. Vankila saattaa lisätä nuorten rikoksen uusimista. Kerran vankilaan tuomittu määrätään sinne todennäköisesti myös uudestaan. Vankilassa nuori saattaa luoda verkostoja muihin rikosalttiisiin nuoriin. Vankeuden vaihtoehdot ehkäisevät uusintarikollisuutta vankilaa tehokkaammin. Vankeusaika saattaa hidastaa ja häiritä luonnollista "rikollisuudesta ulos kasvamisen" prosessia. Vankeuden käyttö ei juuri vähennä yleistä rikollisuustasoa. Vankeudella voi olla negatiivisia vaikutuksia mielenterveyteen ja se kasvattaa itsensä vahingoittamisen riskiä. Vankeus sulkee nuoren koulutusjärjestelmän ulkopuolelle ja vaikeuttaa menestymistä työelämässä. Vankila on kallis ja kustannustehoton seuraamusmuoto."

ja esim. s. 338-339:

"Eräs keskeisimmistä kansainvälisistä nuorisorikosoikeutta koskevista sopimuksista ja suosituksista ilmenevistä periaatteista on pyrkimys välttää vankilarangaistuksen käyttöä alaikäisten rikosten seuraamuksena. Tämä ilmenee nimenomaisesti useista jaksossa III.2 käsitellyistä sääntelyinstrumenteista. Nuorisovankeuden välttäminen on yleisesti hyväksytty kriminaalipoliittinen tavoite Suomessa, Saksassa ja Englannissa. Tapa kirjoittaa nuorten vankeuden välttämisestä toki vaihtelee. Yleisimmin vertailevassa kirjallisuudessa törmää

muotoiluihin, joiden mukaan "vankila on viimeinen keino" ("prison as a last resort"). Saksalaisessa kirjallisuudessa vankeuden välttämistä perustellaan ultima ratio-periaatteella, joka suomalaisessa keskustelussa liitetään lähinnä oppiin kriminalisointiperiaatteista."

"Vankeuden välttäminen perustuu ajatukseen, että vankila on nuorille kaikkein haitallisin sosiaalinen ympäristö, koska vankeudessa nuoren normaalilta kehitysprosessilta viedään mahdollisuudet. Usein viitataan myös siihen, että vankilassa nuori verkostoituu entistä enemmän rikollisiin alakulttuureihin. Nuorisovankien rikosten uusimista koskevat tiedot puoltavat myös nuorisovankeuden välttämistä. Surullista tarinaa kertovat myös nuorisovankien terveydentilaa kuvaavat tutkimukset, joiden mukaan mieleltään terve nuorisovanki on harvinaisuus ja nuorisovankien ennenaikainen kuolleisuusriski on muuhun väestöön nähden 7-kertainen."

Ks. myös päätelmiä raportissa Nuorisorangaistus ja valvonnalla tehostettu ehdollinen vankeusrangaistus alaikäisten ja nuorten seuraamuslajeina, Anna Halén Saila Tuomala Sasu Tyni Tuomas Laurila, s. 120 https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/4cec839d-9e69-4372-8f8c-b8787f6a7e5a/content :
"Yleisenä johtopäätöksenä kaiken tämän tutkimuksen puitteissa kerätyn aineiston ja tutkimusta varten tehtyjen syyttäjien ja RISE:n työntekijöiden haastattelujen ja kyselyiden valossa voidaan kuitenkin todeta, että aivan yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta kaikkien nuorten rikosasioiden parissa työskentelevien toimijoiden kanta on ollut, ettei vankila pääsääntöisesti ole nuorille oikea paikka."

Helsingissä, 5.9.2024

Kimmo Nuotio

rikosoikeuden professori

KRIMO, johtaja